

บทบาทการเป็นผู้นำปฏิบัติธรรมของสตรีในสังคมไทย

The Roles of Women's Leadership in Dhamma Practice in Thai Society

ณัฏชดวง วัชรสารทรัพย์

Nutchaduang Watcharasansup

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Email: mee101960@gmail.com

บทคัดย่อ

ในสมัยพุทธกาลการปฏิบัติธรรมไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องสตรีหรือบุรุษแต่ประการใด แต่เนื่องด้วยบริบทของสังคมสมัยนั้นยังไม่เป็นที่ยอมรับสตรีแม้แต่ในยุคปัจจุบันนี้ สตรีก็ยังไม่ค่อยได้รับโอกาสในด้านนี้ เพราะเรื่องการไม่ยอมรับในเพศภาวะที่แตกต่างกัน สังคมไทยในอดีตที่ผ่านมาบทบาทของสตรียังไม่เท่าเทียมกับบุรุษในหลาย ๆ ด้าน เมื่อมีประชาธิปไตยเกิดขึ้นในสังคมไทย ทำให้มนุษย์มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน สังคมเปิดกว้างสตรีมีการศึกษาสูงขึ้น มีการปรับเปลี่ยนบทบาทพัฒนาตนเองและเนื่องจากค่านิยมของโลกรอบ ๆ ได้เปลี่ยนแปลงไป มีสตรีทั่วโลกเป็นผู้นำและเป็นที่ยอมรับในสังคมทุกๆ ด้าน สตรีไทยในปัจจุบันก็เป็นที่ยอมรับจากสังคมไทยทุกๆ ด้าน จึงส่งผลถึงด้านพระพุทธศาสนาทำให้เป็นที่ยอมรับสตรีผู้นำการปฏิบัติธรรม อาจกล่าวได้ว่ายุคสมัยใหม่นี้มีบริบทที่พร้อมจึงทำให้สตรีเป็นที่ยอมรับการเป็นผู้นำปฏิบัติธรรม สตรีมีบทบาทในการสอนกรรมฐานไม่ว่าจะสอนกรรมฐานในรูปแบบการสอนที่เน้นด้านบรรยายธรรม เน้นด้านสอนอิทธิธรรมหรือเน้นปฏิบัติธรรม ผลที่ได้คือทำให้เป็นคนดี มีสติ สมาธิมากขึ้น จนเกิดปัญญารู้แจ้งตามความเป็นจริง นำตนให้ออกจากทุกข์ประสบแต่สันติสุข สตรียังมีบทบาทเป็นผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญก้าวหน้าสืบต่อไป และเป็นแบบอย่างที่ดีของสตรีในการแสดงศักยภาพด้านบทบาทการเป็นผู้นำปฏิบัติธรรมในสังคมไทย

คำสำคัญ: การเป็นผู้นำ; การปฏิบัติธรรม; สังคมไทย

ABSTRACT

As a matter of fact, the propagation of the Dhamma does not depend on the gender, but the concept of the domination of the male on the female appearing in the context of the Indian Society in the Buddhist age. Until at the present time the female had leased opportunity because of physiological different concept. From the research, it is found that the roles of the Thai women in the many ways were less than the Thai men in the past. There were many changes in the roles of Thai women when the Thai Society becoming the democracy especially for the high education of Thai women developing themselves to work in the same level of the role as the Thai men. In addition to the women could develop themselves and success to be the leaders of many organizations in the world wide, and also today the duties and the roles of many Thai women could be the leaders of the people to practice the Dhamma in many Buddhist Communities and also being the high potential leaders to propagate the Buddhist Doctrines to the people. They are ability to teach a lot of people in many models not only Dhamma lectures including higher doctrine, transcendental law or metaphysics but also Dhamma practices especially for Insight Meditation to make their students to be free from suffering.

Keyword: Leadership; Dhamma Practice; Thai Society

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้แสดงให้เห็นชาวโลกได้ประจักษ์ถึงการยอมรับความเป็นอิสระทางจิตและ วิชาญาณยอมรับความสามารถของสตรีว่ามีศักยภาพที่จะพัฒนาทั้งกาย จิต และปัญญาให้เข้าสู่ภาวะสมบูรณ์สูงสุดได้ เช่นเดียวกับบุรุษ ดังพระพุทธพจน์ว่า “ทางนั้นชื่อว่าเป็นทางตรง ทิศนั้นชื่อว่ามีภัย รดชื่อว่ามีเสียงดัง ประกอบด้วยล้อ คือธรรม หิริเป็นฝาประทุนของรณัน สติเป็นเกราะกันของรณัน เรากล่าวธรรม มีสัมมาทิฐิ นำหน้าว่าเป็นนายสารถิ ยานชนิดนี้มีอยู่แก่ผู้ใด จะเป็นสตรีหรือบุรุษก็ตาม ผู้นั้นไปใกล้นิพพานด้วยยานนี้แล” สตรีได้รับการยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะ หรือเป็นเลิศในด้านต่างๆ ในคัมภีร์ของพระพุทธศาสนายังปรากฏเรื่องราวเกี่ยวกับภิกษุณีที่ได้แสดงธรรมแก่ผู้ชายอยู่หลายเรื่องด้วยกัน มีคำสอนที่แสดงให้เห็นถึงความเสมอภาคกันทั้งสตรีและบุรุษ ดังปรากฏในสุลลสาชากก ว่า “ใช้ว่าชายจะเป็นบัณฑิตในที่ทุกสถานก็หาไม่ แม้หญิงมีปัญหาเห็นประจักษ์ในเรื่องนั้นๆ ก็เป็นบัณฑิตได้ ใช้ว่าชายจะเป็นบัณฑิตในที่ทุกสถานก็หาไม่ แม้หญิงมีปัญหาคิดเนื้อความได้ฉับพลันก็เป็นบัณฑิตได้” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สังคมไทยในอดีตที่ผ่านมาสตรียังไม่เป็นที่ยอมรับให้เท่าเทียมกับบุรุษ มีกลุ่มสตรีที่ได้รับ แนวคิดเรื่องสิทธิและความเสมอภาคจากวัฒนธรรมตะวันตก จนกระทั่งหลัง พ.ศ. 2475 สภาพสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไป มี “สตรีนิยม” (Feminism) กำลังกลายเป็นกระแสหรือปรากฏการณ์ทางสังคมที่กำลังมีบทบาทโดดเด่นในโลก ปัจจุบันที่เรียกร้องเรื่องสิทธิและความเสมอภาคกันระหว่างชายหญิงในทุกมิติของสังคม การที่สตรีนิยมมีพลังโดดเด่นในโลกปัจจุบันส่วนหนึ่งได้รับแรงหนุนเสริมจากอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่เน้นเรื่องสิทธิและเสรีภาพของสตรี อันเท่าเทียมกันของมนุษย์ ประเทศตะวันตกมีการยอมรับสตรีผู้นำในทุกๆ ด้าน สังคมไทยปัจจุบันสตรีเริ่มมีบทบาทการเป็นผู้นำทุกๆ ด้าน เมื่อสังคมแห่งการเท่าเทียมกันทุกด้านๆ จึงส่งผลถึงด้านพระพุทธศาสนาทำให้มีการยอมรับสตรีเป็นผู้นำการปฏิบัติธรรม ไม่ว่าจะเป็นด้านสอนอภิธรรม บรรยายธรรม นักปฏิบัติธรรม และ เป็นผู้นำการปฏิบัติกรรมฐาน เช่น คุณหญิงใหญ่ ดำรงธรรมสาร สตรีที่เป็นนักปฏิบัติธรรมและเป็นผู้นำการปฏิบัติธรรมผู้โดดเด่นที่ถูกสืบทอด (นริศ จรัสจรรยาวงศ์, 2556) เป็นต้น

เนื้อหาของบทความนี้ผู้เขียนจะพยายามนำเสนอเรื่อง “บทบาทการเป็นผู้นำปฏิบัติธรรม ของสตรีในสังคมไทย” โดยจะเริ่มต้นด้วยการนำเสนอข้อมูลให้เห็นภาพรวมเกี่ยวกับสภาพสังคมของสตรีในสังคมไทย จากนั้นจะนำเสนอ 1. บทบาทสตรีผู้นำการปฏิบัติธรรมมีพัฒนาการอย่างไร 2. มีปัจจัยอะไรที่ทำให้เป็นที่ยอมรับการเป็นผู้นำการปฏิบัติธรรมของสตรีในสังคมไทย 3. วิธีการรักษาพระพุทธศาสนาให้สืบต่อไป เพื่อเป็นแนวทางเป็นแบบอย่างของสตรีในการแสดงศักยภาพของตนออกมาที่ประสงค์จะเป็นผู้นำในการปฏิบัติธรรมในอนาคต มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

บทบาทการเป็นผู้นำของสตรีในสังคมไทย

สังคมไทยประกอบด้วยกลุ่มคนจำนวนมาก ที่ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันมีปฏิสัมพันธ์ ซึ่งกันและกัน ในขณะเดียวกันแต่ละคนก็มีความต้องการของตนเอง ถ้าปล่อยให้ไปไปตามความต้องการโดยไม่มีการควบคุม แล้วย่อมก่อให้เกิดอันตรายต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมได้ จึงจำเป็นจะต้องจัดระเบียบให้คนในสังคมได้ปฏิบัติตาม ซึ่งก็คือการกำหนดบทบาท (role) ให้กับคนในสังคมนั่นเอง

บทบาท คือ การทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู เป็นต้น ดังนั้น บทบาท เป็นเรื่องของพฤติกรรมและหน้าที่ความรับผิดชอบ เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่า เมื่อบุคคลดำรงตำแหน่งใด ก็ควรแสดงพฤติกรรมให้ตรง และเหมาะสมกับหน้าที่ ความรับผิดชอบนั้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) ผู้นำ (Leadership) คือ บุคคลที่มีอำนาจเหนือบุคคลอื่นในกลุ่ม เป็นที่ยอมรับและเชื่อฟังของสมาชิกในกลุ่มที่จะปฏิบัติตามความคิดเห็นหรือคำสั่ง สามารถให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสิ่งที่ผู้อื่นร้องขอและบรรยากาศของการเป็นผู้นำในองค์กรใดองค์กรหนึ่ง เป็นปัจจัยผันแปรอันหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการปฏิบัติงาน (นิธยสัมมาพันธ์, 2546)

สตรีและภาวะผู้นำ (Woman and Leadership) ผู้นำเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสามารถของบุคคลในการก่อให้เกิดการกระทำตามความต้องการ โดยที่ผู้นำเป็นผู้ที่มีความสามารถหลากหลายและมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น มีอำนาจในการวินิจฉัยสั่งการ ชักจูงผู้อื่นให้ปฏิบัติตาม ตลอดจนเป็นผู้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้อื่น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตนเองและของกลุ่ม ด้วยการสนับสนุนภายใต้การยอมรับและได้รับการยกย่องจากกลุ่ม (บุรุษยศิริมหาสาร, 2548)

1) บทบาทการเป็นผู้นำของสตรีที่สำคัญมาตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน

สตรีไทยในประวัติศาสตร์หลายคนได้มีบทบาทในการสร้างชาติไทย เช่น พระสุพรรณกัลยา พระพี่นางของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงเสียสละพระองค์เป็นองค์ประกันที่เมืองหงสาวดี เพื่อแลกกับอิสรภาพของสมเด็จพระนเรศวรที่จะมากอบกู้เอกราชให้กับกรุงศรีอยุธยาในวันข้างหน้า (กิตติ วัฒนะมหาตม์, 2553)

ในสมัยรัตนโกสินทร์ สตรีไทยหลายคนได้มีบทบาทในการต่อสู้ทำสงครามเพื่อปกป้องบ้านเมือง เช่น คุณหญิงจัน ภรรยาเจ้าเมืองกลาง (ภูเก็ต) และนางมุกน่องสาว ได้นำชาวบ้านเมืองกลางต่อสู้ต้านทานกองทัพพม่าเมื่อครั้งสงครามเก้าทัพในสมัยรัชกาลที่ 1 มีความดีความชอบจนได้รับการแต่งตั้งให้เป็นท้าวเทพกษัตรี และ ท้าวศรีสุนทร ตามลำดับ (รายงานการประชุมโครงการอนุสรณ์สถานเมืองกลาง, 2553)

ในสมัยรัชกาลที่ 3 คุณหญิงโม ภรรยาของปลัดเมืองนครราชสีมา ได้ใช้อุบายโดยให้หญิงชาวบ้านเลี้ยงสุราอาหารแก้ทหารลาว ทำให้กองทัพของเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ตายใจและปล่อยปลະละเลยความปลอดภัยของค่ายทัพ เมื่อได้โอกาสก็นำอาวุธเข้าต่อสู้กับทหารฝ่ายลาวจนบาดเจ็บล้มตายจำนวนมาก และแตกทัพหนีไป ทำให้ฝ่ายไทยสามารถเอาชนะได้ ต่อมาคุณหญิงโมได้รับการแต่งตั้งให้เป็นท้าวสุรนารี

นอกจากนี้ เจ้านายสตรีบางพระองค์ทรงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ครั้งแรกคือ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระอัครราชเทวีเป็นสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน เมื่อครั้งรัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 1 พ.ศ. 2440 และครั้งที่ 2 เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกผนวชเมื่อ พ.ศ. 2499 ทรงแต่งตั้งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน (ส.พลายน้อย, 2554) ในสมัยปัจจุบันมีสตรีไทยจำนวนมากได้มีบทบาททางการเมือง เช่น เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา รัฐมนตรี นอกจากนี้ในหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนยังมีสตรีที่ดำรงตำแหน่งสำคัญ เช่น ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น สตรีไทยหลายท่านมีบทบาทด้านการประพันธ์ เช่น กรมหลวงนรินทรเทวี (เจ้าครอก วัดโพ) พระนางนางเธอในรัชกาลที่ 1 ทรงประพันธ์จดหมายเหตุ ความทรงจำ บันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ระหว่าง พ.ศ. 2310 ก่อนกรุงศรีอยุธยาจะเสียแก่พม่าจนถึง พ.ศ. 2363 ในช่วงกลางรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย นับเป็นการบันทึกข้อมูลประวัติศาสตร์ที่สำคัญสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (กรมศิลปากร, 2547)

บทบาทการเป็นผู้นำปฏิบัติธรรมของสตรีไทยในประเทศไทย

บทบาททางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยสมัยก่อนสตรีได้รับโอกาสน้อยมาก ผู้ที่ได้เข้า มามีบทบาทในด้านพระพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยโบราณ เช่น พระนางจามเทวี ทรงเป็นผู้ถวายความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนาโบราณได้สร้างวัดขึ้นเป็นจำนวนถึง 2,000 แห่งและกาลต่อมาวัดทั้ง 2,000 แห่งก็มีกิจจุฬาราชทุกแห่ง พระนางทรงสมทานเบญจศีลอยู่เสมอทุกวันมิได้ขาด ในอุดมการณ์ทางด้านศาสนาทรงเป็นผู้นำแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติธรรม ให้เสนาอำมาตย์ราชมนตรี และ ประชาชนถือปฏิบัติอย่างดี ที่สำคัญยิ่งทรงเป็นผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองพัฒนาสืบมาจนถึงปัจจุบันนี้ (สุวรรณา ฉุยกลัด, 2556) ท้าวศรีจุฬาลักษณ์ พระธิดาของพระศรีมโหสถในสมัยสุโขทัยได้มีโอกาสเรียนพระพุทธศาสนาตั้งแต่อายุได้ 7 ขวบ

ปัจจุบันนี้ มีสตรีหลายท่านที่เข้ามามีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการจัด การศึกษาในลักษณะศูนย์การเรียน เช่น มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย สถาบันแม่ชีไทย สวสิกาลิกขาลัย เป็นต้น ซึ่งสถาบันเหล่านี้มีบทบาทและให้พื้นที่กับสตรีไทยได้เข้ามามีโอกาสการเรียนรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม สตรีที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำการสอนปฏิบัติธรรมที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับสอนมากกว่า 30 ปี และพื้นฐานมาจากสำนักปฏิบัติธรรมที่แตกต่างกัน หากแต่มีปณิธานแน่วแน่ในการสอนการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนอย่างยิ่งยวด ซึ่งทำหน้าที่พุทธสาวิกาในการประกาศคำสอนพระบรมศาสดาที่ล้ำค่า ได้แก่ การปฏิบัติกรรมฐาน” อันเป็นงานสำคัญของมนุษย์ ที่ควรพากเพียรนาค้นไปสู่ความพ้นทุกข์และประสบสันติสุขได้

บทบาทสตรีในด้านการปฏิบัติธรรมนั้น สตรีในฐานะอุบาสิกาและแม่ชี มีสิทธิเสรีอย่างเต็มที่ ที่จะศึกษาและปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา การศึกษาและการปฏิบัติธรรมแผนกนี้เรียกว่า “วิปัสสนาธุระ” ในปัจจุบันมีสตรี อุบาสิกาและแม่ชี ที่มีความสามารถในด้านนี้จำนวนมาก โดยมีรูปแบบการสอนปฏิบัติธรรมที่แตกต่างกัน แบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ 1. รูปแบบการสอนที่เน้นด้านบรรยายธรรม 2. รูปแบบการสอนที่เน้นด้านสอนอภิธรรม 3. รูปแบบการสอนที่เน้นปฏิบัติธรรม

1. รูปแบบการสอนที่เน้นด้านบรรยายธรรม

แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด ได้ก่อตั้งเสถียรธรรมสถานขึ้นตั้งแต่ปี 2530 ภายใต้การอนุเคราะห์จาก “กองทุนเสถียรธรรม” คือ ส่งเสริมการศึกษาธรรมะ ปฏิบัติธรรม และเผยแผ่ธรรมะ ตั้งแต่ปีพ.ศ.2531 ได้เริ่มต้นพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน โดยเฉพาะเด็ก สตรีและนักบวช สอนกรรมฐานให้กำหนดใช้ลมหายใจเรียกว่า “อานาปานสติภาวนา” เป็นหลักในการภาวนาไม่ยึดติดกับสิ่งใด ซึ่งจะนำไปสู่การบรรเทาทุกข์และพ้นทุกข์ทางใจในที่สุด เพื่อให้สตรีรู้เท่าทันกายที่เคลื่อนไหวใจตั้งมั่นต่อไปอีก มีปัญญาในการจัดการชีวิตอย่างรู้เท่าทันปัจจุบันขณะ (2555) ถ่ายทอดด้วยภาษาง่ายๆ แต่มีความไพเราะและความเป็นจริงแต่หน้าฟัง สอนให้มีความเกื้อกูลที่มีต่อผู้คน ต้นไม้ สัตว์ และ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การปฏิบัติไม่เน้นรูปแบบเดินตามธรรมชาติ และการนำเอาธรรมชาติเท่าที่มีเป็น “สมณะ” เมื่อมีสมณะ จิตเกาะเกี่ยวในที่นั้นพออาศัยสงบนิ่ง ได้ผลของสมาธิก็เกิดมาเองทางธรรมชาติ ผลต่อมาก็คือยกจิตขึ้นสู่วิปัสสนาปัญญา (วรทัศน์ วัชรลี, 2545)

แม่ชีนลินรัตน์ สุทธิธรรมวิชัย (แม่แก้ว) เกิดความเบื่อหน่าย เห็นทุกอย่างไม่เพียงเห็นตามความเป็นจริง ทำให้ตั้งใจอันเด็ดเดี่ยวออกจากโลกมาสู่เพศพรหมจรรย์ ได้สร้างศูนย์วิปัสสนาพุทธสาวิกา ที่จังหวัดชลบุรี และได้สร้างสำนักพุทธสาวิกาพุทธคยา สาธารณรัฐอินเดีย แนวทางการสอนการปฏิบัติธรรมเพื่อมุ่งไปสู่ความดับทุกข์ หรือพ้นทุกข์เป็นสำคัญ โดยปฏิบัติให้รู้ทันจิต จิตไหว จิตกระเพื่อม จิตส่งออกข้างนอกก็ให้รู้เท่าทัน เมื่อกำหนดตามดู ตามรู้เท่าทันจิต ให้อยู่ปัจจุบัน ให้ดูกาย ดูจิต ตามดู ตามรู้อย่างเดียว มีสติทุกขณะจิต นี่คือการบ่มอินทรีย์สังวร หรือที่เรียกว่าสำรวมอินทรีย์ทั้ง 6 คือ หู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งเป็นบ่อเกิดของอารมณ์ต่างๆ เมื่อเกิดมีผัสสะมากระทบ ให้กำหนดรู้เท่าทันทุกอารมณ์ที่เกิดขึ้นตลอดเวลา เมื่อฝึกอย่างนี้แล้วจะทำให้สติคมเด่นชัดขึ้น เมื่อมีอะไรเกิดขึ้นกับจิต สติจะเป็นตัวตัดตลอดเวลาไม่ให้มีอารมณ์เกิดขึ้นถึงใจ จึงเรียกว่าเป็น “มหาสติ” เมื่อมีมหาสติก็จะทำให้เกิด “มหาปัญญา” เป็นผู้รอบรู้ตลอดเวลา (แม่ชีนลินรัตน์ สุทธิธรรมวิชัย, 2549)

2) รูปแบบการสอนที่เน้นด้านสอนอภิธรรม

อาจารย์แนบ มหานิรานนท์ มีความเข้าใจว่าหนทางไปสู่ทางพระนิพพานได้นั้นจะต้องละกิเลสโดยการปฏิบัติธรรม ซึ่งต้องอาศัยรู้อยู่กับปัจจุบันอารมณ์เท่านั้น ท่านได้รับมรดกธรรมของพระพุทธเจ้าจากพระอาจารย์ วิลาส โดยตั้งสำนักปฏิบัติวิปัสสนาที่ วัดระฆังโฆสิตาราม สอนวิปัสสนาที่เวียงจันทน์ ประเทศลาว และสนับสนุนการตั้งสำนักปฏิบัติวิปัสสนา รวม 41 จังหวัด ผลิตตำราการศึกษาพระอภิธรรมและการปฏิบัติ

เป็นหนังสือคำสอนพระอภิธรรมและวิปัสสนากัมมัฏฐานเล่มแรกของประเทศไทย เป็นผู้ที่ทำให้วงการปริยัติศาสนาและปฏิบัติในเมืองไทยตื่นตัว เป็นคนแรกที่นำพระอภิธรรมมาสอนในเมืองไทย เป็นผู้นำการปฏิบัติธรรมและสอนธรรมว่า ธรรมะของพระศาสนาอยู่ 2 อย่าง คือ คันถะธรรมะและวิปัสสนาธรรมะ คันถะธรรมะ คือการเรียนปริยัติศึกษาให้เข้าใจและนำไปปฏิบัติเป็นวิปัสสนาธรรมะ ถ้าหากว่ากิจทั้งสองอย่างนี้ยังบริบูรณ์และแพร่หลาย ก็หมายความว่า พระพุทธศาสนายังดำรงอยู่ ให้ทำความรู้สึกตัวดูนามรูปที่กำลังปรากฏอยู่ตามทวารทั้ง 6 ที่ตัวเรา (แบบ มหานิรนาท, 2553)

อาจารย์ธัญจน อินทรกำแหง เป็นผู้นำในการปฏิบัติธรรมโดยมีหลักในการสอนธรรมและสอนกรรมฐานเป็นที่ยอมรับ คือการสอนธรรมะ ต้องออกจากข้างใน เราต้องฝึกฝน ทดลอง ทดสอบการปฏิบัติของเราอยู่ตลอดเวลา เราไม่ได้พูดแต่ตามตำราหรือคำสอนของครูบาอาจารย์ แต่ต้องเป็นสิ่งที่เรารู้จริง รู้เองด้วย ต้องให้ผู้ฟังได้มีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องถึงหัวใจคำสอนของพระพุทธศาสนา จึงจะสามารถนำมาปฏิบัติจนเกิดความสุขสงบเย็นที่แท้จริงได้ เรื่องของการปฏิบัติธรรม ธรรมะที่เราควรศึกษามากที่สุด คือ ตัวเราเอง การปฏิบัติธรรมเป็นการรู้จักตัวเอง ศึกษาตัวเอง โดยวิธีที่ใช้คือ “สมาธิสัปปะ” ไม่ต้องหลับตาและยังเปิดใจด้วย ให้จิตตื่นมีปัญญาสว่างไสวพร้อมอยู่ด้วยสติและสมาธิ เราต้องทำความรู้สึกอยู่กับลมหายใจได้ทุกขณะ (กองทุนธรรมสวัสดิ์, 2555)

อาจารย์สุจินต์ บริหารวนเขตต์ (2552) ได้ศึกษากับอาจารย์แบบ มหานิรนาท มีความเข้าใจหลักพุทธธรรมเป็นอย่างดีและศึกษาพระอภิธรรมมา ได้รับมอบหมายให้ไปบรรยายพระอภิธรรมรวมถึงสอนกรรมฐานกรรมฐาน ให้เป็นที่เข้าใจได้ง่ายสำหรับคนสมัยปัจจุบัน และสามารถนำมาปฏิบัติเป็นปกติในชีวิตประจำวันตามความเป็นจริงของแต่ละคน ทั้งชีวิตแบบบรรพชิตและคฤหัสถ์ มิได้มีรูปแบบอย่างหนึ่งอย่างใด หากแต่ใช้การพิจารณาในขณะที่อธิธรรมฟัง เป็นการปฏิบัติกรรมฐาน โดยยึดตาม”หลักธรรมในพระไตรปิฎกและอรรถกถาเป็นสำคัญ เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่มีคนยอมรับนับถือและศรัทธา โดยไม่ต้องกระทำให้ผิดปกตินั้นมา และไม่ต้องปลีกตัวหลีกหนีจากหน้าที่การงานและสังคม อีกทั้งท่วงทำนองและน้ำเสียงการบรรยายที่ชัดเจน กังวาน และมีเหตุผลสืบเนื่องต่อกันชวนแก่การสนใจและติดตาม

3) รูปแบบการสอนที่เน้นปฏิบัติกรรมฐาน

สิริ กรินชัย พัฒนาการสอนและการฝึกอบรมวิชาวิปัสสนาเพื่อให้มีการปฏิบัติ อย่างเข้มข้น กระชับรัดกุม มีประสิทธิภาพ สามารถใช้สอนคนจำนวนมากได้ และได้ผลรวดเร็วภายใน 7 คืน 8 วัน หลักสูตร “พัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุข” และใช้แนวทางนี้เพื่อถ่ายทอดความรู้ในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมาตลอดกว่า 60 ปี โดยดูอาการเคลื่อนไหวของท้องกำหนด “พองหนอ- ยุบหนอ” การปฏิบัติเน้นรูปแบบการเดินจงกรม 6 ระยะ การกำหนดอิริยาบถย่อยอยู่ตลอดเวลา มีการสอนการนอนสมาธิ ผลลัพธ์ที่ได้เป็นที่ยอมรับสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์ไปในทางที่ดีขึ้น มีสติ สมาธิดีขึ้น จนเกิดปัญญา มีความทุกข์น้อยลง มีความสุข ความเจริญก้าวหน้าทั้งชีวิตส่วนตัว ครอบครัว และการงาน ทั้งยังทำให้โรคภัยไข้เจ็บของคนบางคน

มลายหายไปอีกด้วย ทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา มีผู้เข้ามาปฏิบัติเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ จนถึงปัจจุบันนับล้านคน (ยุวพุทธิกสมาคมฯ, 2534)

อุบาสิกางบข สัทธิมล ก่อตั้งสำนักปฏิบัติธรรมแดนมหามงคล จังหวัดกาญจนบุรี และที่ประเทศอินเดีย มีความประสงค์ที่จะรักษารูปแบบของอุบาสิกาในสมัยพุทธกาล ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ไม่ประสงค์จะออกบวช รูปแบบอุบาสิกาเป็นรูปแบบที่เรียบง่าย ประพจน์อ่อนน้อมถ่อมตน ผู้มาปฏิบัติเข้ามาพักพิงปฏิบัติด้วยความศรัทธาและยอมรับนับถือในความเป็นผู้นำ เพราะท่านสอนและปฏิบัติให้ดูเป็นตัวเป็นตัวอย่าง เป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำการปฏิบัติธรรม การสอนเน้นการปฏิบัติกรรมฐาน ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก มีการบริการภวาทนา “พุทโธ” เป็นผู้นำที่แข็งแกร่ง อดทน มีเมตตาช่วยเหลือสตรีโดยไม่แบ่งชั้นวรรณะ มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เมื่อมีความทุกข์ก็จะนำไปปฏิบัติเพื่อคลายทุกข์ (อ้างใน พระมหากมลถาวร, 2543)

แม่ชีณัฐญาวรรณ เปรมสกุล ผู้ก่อตั้งศูนย์วิปัสสนาธุลนิธิโพธิ์วัฒนา เผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยการแนะนำปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และให้คำแนะนำช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหา โดยการฝึกจิตของตนเองเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันกับอุปสรรคปัญหานั้นๆ ที่เข้ามาในชีวิต การปฏิบัติธรรม คือการมาฝึกสมาธิให้รู้ตัวทั่วพร้อมอยู่ตลอดเวลา หรือให้รู้ตัวบ่อยๆ ว่าขณะนี้กำลังทำอะไรอยู่ หรือจิตมีอารมณ์โดยอยู่ โกรธ โมโห หงุดหงิด กลัว เสียใจ ดีใจ ก็รู้ ในช่วงเริ่มต้นจิตยังไม่ชินกับการอยู่นิ่งๆ จึงมักจะเพลออกไป เป็นเรื่องปกติเพราะจิตมีหน้าที่คิด ฝึกบ่อยๆ สติก็จะเร็วขึ้นเรื่อยๆ ทำสมาธิได้ง่าย สติรู้เร็วเท่าไรก็จะดับอารมณ์นั้นได้เร็วเท่านั้น การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 โดยดูกาย เวทนา จิต ธรรม โดยมีสติกำหนดอาการเคลื่อนไหวของท้อง พองหนอ ยุบหนอ แล้วกำหนดความรู้สึกที่มาสัมผัสสทวารทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ตามความเป็นจริง ผลการปฏิบัติจะดียิ่งๆ ขึ้นไปถ้ากลับไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง(แม่ชีณัฐญาวรรณ เปรมสกุล, 2555)

บทสรุป

บทบาทการเป็นผู้นำปฏิบัติธรรมของสตรีในสังคมไทย สตรีได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในทางพระพุทธศาสนา มีการพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการเป็นผู้นำปฏิบัติธรรม ไม่ว่าจะเป็นสอนกรรมฐานในรูปแบบการสอนที่เน้นด้านบรรยายธรรม เน้นด้านสอนอภิธรรม หรือเน้นปฏิบัติธรรม แต่ละท่านนั้นมาจากสำนักกรรมฐานและครูอาจารย์ที่แตกต่างกัน มีประวัติความเป็นมา การศึกษาธรรม ก่อนที่จะมาสอนกรรมฐานล้วนแตกต่างกัน แต่มีปณิธาน ความมุ่งมั่นที่เหมือนกัน นับได้ว่าท่านเป็นตัวแทนของสตรีผู้นำการปฏิบัติธรรมโดยมีรูปแบบการสอนปฏิบัติธรรมที่แตกต่างกัน แบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการสอนที่เน้นด้านบรรยายธรรม 2) รูปแบบการสอนที่เน้นด้านสอนอภิธรรม 3) รูปแบบการสอนที่เน้นปฏิบัติธรรม

สตรีผู้นำการสอนกรรมฐานที่กล่าวมาแล้วนี้เป็นที่ยอมรับในสังคมไทยรวมทั้งภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป ไม่มีผู้ใดถือคติว่าเป็นสตรีสอนกรรมฐานไม่ได้ ก่อนที่ท่านทั้งหลายเหล่านี้จะเป็นที่ยอมรับให้เป็น

ผู้นำในการสอนกรรมฐาน ท่านได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านการศึกษอบรมและฝึกปฏิบัติมายาวนาน จนสามารถพิสูจน์ให้อาจารย์เห็นว่าตนมีความเข้าใจในกรรมฐานเป็นอย่างดี มีความสามารถในการปฏิบัติธรรม การสอนธรรม เป็นผู้นำการปฏิบัติธรรมได้ และเป็นเครื่องพิสูจน์ได้อีกอย่างหนึ่งว่า ภิกษุสงฆ์ไทยเองก็มีได้ปิดกั้นโอกาสของสตรีในด้านนี้แต่อย่างใด กลับยินดีและพร้อมที่จะช่วยเหลืออบรมสั่งสอนให้เต็มที่ เพื่อจะได้ช่วยกันสืบต่อพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2547). *สตรีสำคัญในประวัติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- กิตติ วัฒนมหาดม. (2553). *ตำนานนางกษัตริย์*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- นิธย์ สัมมาพันธ์. (2546). *ภาวะผู้นำ: พลังขับเคลื่อนสู่ความเป็นเลิศ*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- แนบ มหานิราณนธ์. (2553). *แผนแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนา วิสุทธิ 7*, (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธิ.
- บุรชัย ศิริมหาสาคร. (2548). *มุขบริหารการสู่เป็นผู้นำ เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: สถาบันผู้บริหารการศึกษาสำนัก ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- พระมหากมล ถาวโร. (2543). *ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณี บทบาทของสตรีในสังคมไทยปัจจุบัน*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มาตินต์ และ นริศ จรัสจรรยาวงศ์. (2556). *ศิลปวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักศิลปวัฒนธรรม.
- แม่ชีณัฐญาวรรณ เปรมสกุล. (2555). *ให้ธรรมชนะกรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สาธุกิจโรงพิมพ์.
- แม่ชีนลินรัตน์ สุทธิธรรมวิชัย. (2549). *พุทธสาวิกาศรัทธาธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักปฏิบัติธรรมพุทธสาวิกา.
- แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด. *แผ่นดินนี้มีตำนาน. ธรรมสวัสดี*, 16, 2.
- ยุวพุทธภิกษมาคมฯ. (2534). *ธรรมทานของ คุณแม่ ดร.สิริ กรินชัย*. กรุงเทพฯ: หอรัตนชัยการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วรทัศน์ วัชรลี. (2545). *แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด สาวิกาแห่งสวนสันติภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกโมกข์.
- ส. พลายน้อย. (2554). *พระบรมราชินีและเจ้าจอมมารดาแห่งราชสำนักสยาม*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฐานบุ๊คส์.

- สุจินต์ บริหารวนเขตต์. (2552). *แนวทางปฏิบัติวิปัสสนา เล่มที่ 2 ตอนที่ 10-20*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พี เอส เซอร์วิส.
- สุวรรณา ฉุยกลัด. (2556). *บทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของผู้หญิงในสมัยปัจจุบัน กรณีศึกษาสำนักปฏิบัติธรรมนิโรธาราม*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสถียรธรรมสถาน. (2555). *รู้จักเสถียรธรรมสถาน*. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.sdsweb.org/sdsweb/index.php?option=com-content>